

Jósvafői növénynevek kultúrtörténeti üzenete**- Horváth Gáborné dr. -**

Jósvafő különlegesen gazdag növényvilágából egyes növény- és virágnevek, mint pl. a borókafenyő, a salátaboglárka, a hóvirág, az ibolya, az imola, a mályva, a menta, a nefelejcs, a vadrózsa, a szeder, a szegfű, a csiperke és a holdviola, a szellőrózsa és martilapu érdekes kultúrtörténeti hagyományokat őriznek és közvetítenek számunkra.

Napjainkban, amikor a fiatal szülők országszerte idegen, nyugati hatást felmutató keresztnevet adnak leánygyermeküknek, érdemes felidéznünk a régi magyar névhagyományokat.

E sorok írója Jósvafő kedves, vendégszerető lakóinak nagy tisztelője. A tanulmány eredeti feldolgozásából (melynek címe: Virágnevek – női nevek hagyománya 1807-ből) ezért – és ezúton teszem közzé a kömyéken fellelhető női utónévként használatos növényneveket szócikkek formájában. Felépítése: a növény- vagy virágnév Fazekas Mihály és Diószegi Sámuel helyesírásában, majd a mai L(adó)-féle magyar Utónévkönyv használatában. Ezt követik a különféle forrásokból gyűjtött magyarázatok, fordítások és a magyar névi korszakolás; a védőszentek megnevezése és életrajzi adataik. Az ajánlásokat a hangzás vagy a jórészt latin jelentés hasonlóságában állapították meg: a keresztény ókor férfi- és női vértanúi „kaptak” védelmezni való magyar kisdedeket, kislánykákat. A II. Vatikáni Zsinat szellemében ők az ún. kapcsolt, azaz a keresztnévvel nem azonos nevű védőszentek. Ezt követi a névnap naptári keltezése és egy budapesti, gyakorlati felmérés. A szócikk a tanulmány szerzőjének személyes közlésével zárul.

1. **BORÓKA:** L. Boróka. Borbála női név régi magyar becézője, görög eredetű. Vsz.: Szent Barbara Nikodémia (kisázsiai) polgár leánya, vértanú. +360. – 150-.
2. **BOGLÁRKA:** L.: Boglárka. Sárga virág neve, régi magyar női név felújítása és – régi magyar gombalakú ruhadísz, ékítmény elnevezése; ún. „újmagyar” (középkor utáni) női név. Vsz.: Anthusa (=virág) selenciai előkelő hölgy, aki Valerianus császár idején üldöztetést szenvedett, 23 évig pusztaságban élt és imádkozott, + 280 körül; aug. 1, aug. 22. – 26 -.
3. **HÓVIRÁG:** L.: Hóvirág, Hóka virág. A virág nevéből keletkezett újmagyar női név. Vsz.: Chionia (hószínű, hófehér) thesszaloniki görög leány, aki 304-ben szenvedett vértanúi tűzhalált; ápr. 3. – 0 -.
4. **IBOLYA:** L.: Ibolya. Régi magyar női névadás a hasonló virágnévből. Méliusz Péter 1578-beli Füveskönyvében lásd: „jó szagú sárga ivolya”. Két név származott belőle: ivola, ibolya. Vsz.: Huppoltus ellenpápa, katolikus vértanú (+235) vagy Galantini Boldog Hippolitus, a gyermekkongregáció alapítója (+1619); m-rc. 20., aug. 7., 13., szept. 12 – 945 -.

- 5. IMOLA:** L.: Imola. Köznév és régi nyelvjárási szó, hínár, mocsár jelentéssel, jelenleg is községnév az Aggteleki karsztvidéken. Növénynemzetség neve, imolafű, imelyfű, melybe a búzavirág is beletartozik. Újmagyar női név, az írói képzelet leleménye. Kellemes, lágy hangzása miatt, költött szereplő neve gyanánt először Jókai Mór használta női névül a „Bálványosvár” c. regényében. Vsz.: Imelda grófnő, vértanú, 1333-ban halt meg, 12 évesen. Az Imola női név jelentős szerepet játszott több, jellegzetesen magyar keresztnévvel együtt (Csaba, Attila, Tünde, Levente, Emese) a romániai magyarság védelmében. A sajátos névdivat oka, hogy azokat a keresztneveket, melyek a román nyelvben is megvannak, csak román formájukban engedték anyakönyvezni. A magyar neveket azonban nem lehetett átírni. Máj. 13., szept. 16.- 6 -.
- 6. MÁLYVA:** L.:Mályva. Újabb keletű névadás a növény nevéből, újmagyar név. Latin eredetű, de ott is jövevényszó. Vsz.: Mamelta, V. századi perzsa vértanú, akit megköveztek; máj. 11., okt. 17. – 0 -.[Jósvafőn a muskátlit hívják mályvának! a Szerk.]
- 7. MARTIKA:** L: Martina, Martika. Nyelvújítás korabeli virágnév; a Martina női név a Márton férfinév latin eredetijének női párja. Vsz.: Martina, ókeresztény római vértanú szűz, Róma városának egyik védőszentje (+ 226?); jan. 30. – 0 - . Saját unoka neve, személyes környezetben.
- 8. MENTA:** L.: Menta. A mentafaj nevéből virágnév női névként való alkalmazása. A germán megin, mein (erő, erény, bátorság) szó származéka. Vsz.: Meinhard (Menyhért) püspök (+1196); jan. 6., aug. 14. – 0 -.
- 9. NEFELEJTS:** L.: Nefelejcs, újmagyar női név az ismert virágnévből. Vsz.: Anthusa (a görög anthos-virág szó nyomán, Konstantinosz kopronümosz görög császár apáca-leánya (+VIII. század végén), ápr. 17., 24. – 0 -.
- 10. RÓZSA:** L.: Rózsa. Régi magyar köznévi szó. A latin név újkori átvétele Rózsa formában, amely kiejtésváltozáson ment át. A virágénekekben a szerelmesek megszólítása: rózsám, violám, gyöngyvirágom. Csokonai V.M. Rózsának is hívja Lilláját a vidékiesnek érződő Róza helyett. A női név válfajai: Rozina, Rozita, Rozanna, Rozália, Rózsika formában nem anyakönyvezhető. Vsz.: Limai (Peru) Szent Roza, Domokosrendi apáca (+1617) és viterboi (Olaszország) Szent Roza (+1252); aug. 23., 30., szept. 4. Rózsa: -144 - , Rozália: - 356 -.
- 11. SZEDERJ:** L.: Szederke. A szeder közsóból, a kicsinyítőképző nőiesítő alkalmazásával keletkezett újmagyar név. Személynévként vannak ómagyar (középkori) előzményei. Vsz.: Sidronius római vértanu (+ 270 körül); júl. 11., 19. – 0 -.

12. **SZEGFŰ:** 1. Szegfű. Újmagyar név a virág nevéből. Vsz.: Secunda (seilifrikai vértanú egyike). Júl. 17. – 0 -.
13. **TSIPERKE:** L.: Csiperke. Gombanévből eredő női név. Régi magyar női névváltozata: CSEPERKE, feltételezhetően már az Árpád-kortól. Vsz.: Carpophorus (=termést hozó) comói olasz vértanú-katona (III.sz. végén); márc. 1., aug. 7. – 0 -.
14. **VIOLA:** L.: Viola. Virágnév, a latin viola fordítása (ill. átvétele, lásd Ibolya. Régi magyar név. Vsz.: Viola, dél-tiroli vértanú (valószínűleg +304); máj.2., 5., jún. 25., dec. 19. – 58 -.

Ilosvai Selymes Péter „Sokféle nevek magyarázata” c. versében így ír a magyarok névhasználatáról 1578-ban:

„Szóljunk immár egynehány nevekről,
Mi révünknek írás szerint való jedzéséről,
Hogy fejenként mi úgy éljünk, mit hallunk nevünkről.”

Kortársunknak, Szilágyi Ferencnek is igazat kell adnunk ugyancsak „Sokféle neveknek magyarázata” c. könyvében:

„A névadás kezdettől fogva kultikus dolog volt, összefügg szorosan a névadó nép hitével, vallásával, hiedelemvilágával, vagyis a nemzeti műveltség hű tükré, szerves része”.

Nemzetünk életében sem véletlen tehát, honnan vesszük névanyagunkat. A jósvafői szép virágnevek adjanak hát biztatást a jövőben születendő kislánygyermek hagyományörző névadásához!

Források:

Fazekas Mihály – Diószegi Sámuel (1807): Magyar Fűvész Könyv; Készült és nyomtatódott Debreczenbenn, nyomtatta Csáthy György

Fekete Antal (1974): keresztneveink, védőszentjeink; Ecclesia Könyvkiadó

Horváth Gáborné dr. (1997): Virágnevek-női nevek hagyománya 1807-ből (A VII. Országos Alkalmazott nyelvészeti Konferencián tartott előadás anyaga. Szociolingvisztikai szekció. Témakör: Európa kapujában. Kultúrák találkozása – interkulturális tanulmányok. 1997. ápr. 3-5. Rendező: MTA Alkalmazott Nyelvészeti Bizottsága)

Ladó János (1978): Magyar utónévkönyv, IV. kiadás; Akadémiai Kiadó, Bp.,

Szilágyi Ferenc (1987): Sokféle neveknek magyarázata – Névnapi szófejtő az év (majd) minden napjára; RTV Minerva, Budapest